

DE BEELDENAAR

MAART/APRIL 2016, 40^e JAARGANG NR. 2

DE BEELDENAAR 40 (2016) nr. 2

Tweemaandelijks tijdschrift voor Numismatiek en Penningkunst

DE BEELDENAAR

Tijdschrift van het Koninklijk Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde (www.koninklijkgenootschap.nl) en de Vereniging voor Penningkunst (www.peningkunst.nl).

STICHTING DE BEELDENAAR
Postbus 11, 3500 AA Utrecht
info@debeeldenaar.nl
BIC: INGBNL2A
IBAN: NL10 INGB 0005761252

REDACTIE

redactie@debeeldenaar.nl
Hoofdredactie: J.E.L. Pelsdonk
Penningen: G.J. van der Meer Mohr, T. Senders
Munten: P.A.M. Beliën, R. Van Laere,
W.P.C. van den Nieuwenhof,
Algemeen: L. Boezelijm, J. Luijt

JAARABONNEMENTEN

Nederland: € 27;
binnen Europa: € 39; buiten Europa: € 45
Losse nummers € 6.

Abonnementen worden aangegaan voor één jaargang en stilzwijgend met één jaar verlengd indien niet vóór 15 november 2016 schriftelijk is opgezegd.

Voor leden van het Koninklijk Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde en de Vereniging voor Penningkunst is het abonnement bij het lidmaatschap inbegrepen. Zij geven mutaties door aan hun vereniging.

AANWIJZINGEN VOOR AUTEURS

Artikelen over numismatiek of penningkunst zijn van harte welkom. Aanwijzingen voor auteurs zijn op te vragen bij de redactie en beschikbaar op www.debeeldenaar.nl.

ADVERTENTIES

Tarieven en voorwaarden op aanvraag.

ZET- EN DRUKWERK

Drukkerij Peeters, B-3020 Herent, België.

Meningen en feiten door auteurs weergegeven vallen buiten verantwoordelijkheid van de redactie en uitgever.

© Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 0165-8654

Onderonsje bij kaarslicht Jan Pelsdonk	52
Jeroen en het geld van toen Arjan Senden	53
Nederlands-Indië: zilveren afslag van de voc-duit Utrecht 1790 Erik J. van Loon	55
<i>Answer-Question</i> , een nieuwe serie penningen van Elly Baltus Jim van der Meer Mohr	58
Penningen op PAN 2015 Jim van der Meer Mohr	59
175 jaar Belgisch genootschap Raf Van Laere	61
Voortgangsverslag SNP projecten tweede halfjaar 2015 Herman Gerritsen	63
<i>Lady Ariette</i> door Tineke Nusink, een nieuwe penning Jim van der Meer Mohr	66
Een geuzenpenning met het jaartal 1567 Kees van der Pols	67
Weer een nieuwe munt van bisschop Boudewijn II (1178-1196) Anton Cruysheer	71
De muntvondst op De Boel Paul Oostervink	73
Bruinsma waarnemend muntmeester Jan Pelsdonk	79
Prins Willem van Oranje en Koning Willem-Alexander Jim van der Meer Mohr	81
Eindelijk digitaal Janjaap Luijt	83
Anachronisme in penningvorm Jan Pelsdonk	86
Zoekpenning 34 Janjaap Luijt	91
Correctie op het voorgaande nummer	93
Nieuws	94

Tenzij anders vermeld zijn munten en penningen afgebeeld op ware grootte.

De muntvondst op De Boel

De krakers die sinds half oktober 1999 in een boerderij aan De Boel bij Ressen verbleven, moesten ingevolge een gerechtelijke uitspraak van 2 december 1999 binnen vijf dagen vertrokken zijn.¹ Dat was de uitkomst van het kort geding, aangespannen door de eigenaar van het vervallen pand, de Zandexploitatie-maatschappij K3. Op 20 december 1999 vond de ontruiming plaats.

Ondanks de status van gemeentelijk monument wordt boerderij De Kleine Boel in april 2000 geveld door de slopershamer.² In mei 2004 onderging de nabijgelegen boerderij De Grootte Boel hetzelfde lot. Achteraf is het wrang te moeten constateren dat deze boerderijen niet hadden hoeven verdwijnen. Anderzijds vormde juist de sloop een enorme stimulans voor nieuw onderzoek naar de oorsprong van deze boerderijen, die ooit samen het adellijke landgoed Den Boel vormden.

Omdat het terrein tijdens de Tweede Wereldoorlog een belangrijke rol heeft gespeeld in de operatie Market Garden, is na afloop van de sloop van de boerderijen een uitgebreide munitieaanering op het terrein verricht. Daarbij zijn grote terreindelen machinaal van de bovengrond ontdaan, onder archeologische begeleiding van Bureau Archeologie en Monumenten van de gemeente Nijmegen (BAMN). Het archeologisch onderzoek is met onderbrekingen tussen 2004 en 2007 uitgevoerd.

Over De Kleine Boel en de Grootte Boel zijn veel artikelen geschreven en gepubliceerd in het kringblad van de Historische Kring Bemmelen (HKB). Het eerste artikel met de titel *Een mooie Boel* van de hand van Gerard Sommers verscheen al in 1996.³ Het tweede artikel

van Gerard Sommers met de titel *De Kleine Boel* verscheen in 2000.⁴ In datzelfde jaar verscheen van dezelfde schrijver deel 2 met de titel *Van "Den Boel" tot "De Kleine Boel" (1800-2000)*.⁵

Op 21 september 2010 hield Peter van den Broeke (medewerker van het Bureau Archeologie en Monumenten van de gemeente Nijmegen) een lezing voor de HKB over de resultaten van het archeologisch onderzoek op het terrein van De Kleine Boel in de jaren 2004 en 2007.⁶ De spreker zegde toe – zodra het onderzoek definitief is afgerond – een artikel voor het HKB Kringblad te schrijven. Dit artikel met de titel *De geschiedenis van De Boel in Nijmegen - Ressen archeologisch ontrafeld* is uiteindelijk in 2013 verschenen.⁷ Het is een uitgebreid artikel geworden met veel historische gegevens over De Boel en de uitkomsten van de archeologische bevindingen.

Historie van De(n) Boel

De voorgangers van deze negentiende-eeuwse boerderijen vormden ooit samen het adellijke goed Den Boel. Van de periode voor de achttiende eeuw is uit historische bronnen weinig bekend. In de *'s-Gravenhaegse courant* van 24 juni 1729 wordt uitgebreid ingegaan op het landgoed 'bestaende in een zeer schoon

PAUL
OOSTERVINK

Boerderij De Kleine Boel voor de sloop in 2000 (foto: hkb).

Boerderij De Grootte Boel voor de sloop in 2014 (foto: Henry Hommes, kanna)

Huys, Hof, Boomgaard, Stallingen, Plantagien, Bouw- en Weylanden; waer onder nog gehoord een Erfpagt van 20 gl. Jaerlyks, in 't geheel groot 56 en een halve Margen'.⁸ Een morgen (morgen) is een gebied dat in een ochtend kon worden geploegd. De Gelderse morgen is 0,86 hectare.

Het landgoed Den Boel is in de achttiende eeuw nog een luxe buitenverblijf, maar vanaf het midden van de negentiende eeuw ligt de nadruk duidelijk op het boerenbedrijf. Het landgoed moet ergens tussen 1783 en 1788 zijn opgedeeld in een luxe buitenverblijf – dat later ook Den Boel wordt genoemd – en een tot boerderij omgebouwde grote schuur uit circa 1780 met bijbehorende tuin, boomgaard/bos, akkers en weilanden. Deze in 1871 ingrijpend verbouwde en omvangrijke boerenhofstede met bijbehorende percelen wordt aangeduid met De Grootte Boel. Ten

opzichte van 1783 valt de enorme oppervlaktereductie op: van de circa 40 morgen in 1783 resteren bij verkoop in 1788 slechts 6 morgen. Het zou te ver voeren om alle 14 verkopers en kopers tussen 1729 en 1919 hier te benoemen. Op 20 juli 1840 is Den Boel weer per inzet te koop aangeboden in vier kavels en als geheel.⁹

Deze advertentie in de *Arnhemsche Courant* van 4 juli 1840 beschrijft de voorgenomen verkoop van Den Boel. Het plaatje geeft een idee hoe het herenhuis er uit zag, maar is geen reële weergave.

Na verkoop in 1868 wordt het herenhuis afgebroken en op vrijwel dezelfde plek wordt in 1869 een iets grotere boerderij gebouwd, die vanaf deze tijd als De Kleine Boel bekend zal staan. Deze eenvoudige boerderij blijft tot aan de sloop ervan in 2000 vrijwel ongewijzigd. Na de onnodige sloop van De Grootte Boel in 2004 herinneren anno 2013 alleen de overgroeide fundamenten nog aan het verleden van deze boerderijen.

Munten

Bij de archeologische begeleiding van het munitieonderzoek en de daaropvolgende opgravingen zijn in totaal 760 munten gevonden, waaronder 89 zilveren en 6 gouden exemplaren. Naast drie Romeinse munten dateren de munten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd. Een tussentijdse inventarisatie van de eerste 539 vondsten leerde dat de collectie vooral bestaat uit kopergeld uit de zeventiende en achttiende eeuw. Eén van de meest tot de verbeelding sprekende vondsten op De Boel is een kleine muntschat van gouden en zilveren munten, gevonden in oktober 2004. Met behulp van een metaaldetector is op een oppervlak van ongeveer een kwart vierkante meter een aantal dicht bij elkaar gelegen munten gevonden, dat door hun afwijkende samenstelling als een kleine muntschat beschouwd mag-

De Notaris C. E. STOLK, te
Bemmel, zal, op Maandag den 20den
 July 1840, bij inzet, en den 3den
 Augustus daarna, bij toelag, beide des namiddags
 ten 4 ure, ten huize van *Z. DERKSEN*, te
Lent, in het openbaar, in percelen en massen, ver-
 koopen:

Het BUITENVERBLIJF, *de Boel*
 genaamd, zeer aangenaam aan den Grooten
 weg van *Arnhem* op *Nijmegen*, op een half
 uur afstand van laatgemelde stad, onder *Be-
 zsen* gelegen; bestaande uit een kapitaal HEE-
 RENHUIS, met twee Verdiepingen, heb-
 bende tien meest behangen en geplafondeerde
 KAMERS, en KOETSHUIS met STAL-
 LING voor acht Paarden; voorts TUIN-
 MANS- of BOUWMANS-WONING,
 DUIVENTIL, IJFEN-ALLEE, VIJ-
 VER, RUIME TUINEN, BOOM-
 GAARD, WEILAND, en BOSCH met
 zware OPGAANDE BOOMEN, alles sa-
 men groot ruim 6 Bunders.

Narigten zijn met gefrankeerde brieven
 te verkrijgen bij voorzandten Notaris,
 en bij den Notaris *Mr. N. G. FRANK-
 KEN* te *Elst*.

Arnhemsche Courant,
 4 juli 1840.

worden. De enige andere vondst hier-tussen was een zestiende- of zeventiende-eeuws geelkoperen knoopje. Het knoopje is voorzien van een bloemver-siering met een afzonderlijk gegoten staafoog en is te dateren in de zestiende eeuw of in de eerste helft van de zeventiende eeuw. Dit is mogelijk de sluiting van een beursje geweest waarin de muntschat was verpakt.

De kleine muntschat bestaat uit over-wegend Spaanse munten en omvat vier gouden en zeven zilveren exemplaren. De Spaanse realen kwamen rond de eeuwwisseling van de zeventiende eeuw veel in de Nederlanden voor. Uit schat-vondsten en schriftelijke bronnen is het genoegzaam bekend dat Spaanse munten via de handel hierheen zijn gekomen en een vast bestanddeel van de muntcirculatie in ons land waren. Gelet op de samenstelling van de muntschat is het niet aannemelijk dat deze Spaanse munten uit de zestiende eeuw uit de beurs van een Spaanse soldaat zijn gerold.

De sluitdatum van de muntschat, rond 1610, valt samen met de voltooiing van de Grift, de trekvaart die tot 1742 een belangrijke verbinding vormde tus-sen Nijmegen en Arnhem.¹¹ In 1595 besloot Nijmegen, gesteund door Arnhem, tot de aanleg van het kanaal. De 14 kilometer lange Grift was bij de opening in 1611 de allereerste gegraven trekvaart van de Noordelijke Nederlanden bestemd voor vracht- en personenver-voer met lange, brede schuiten. Via een lange met bomen beplante oprijlaan kwam Den Boel uit op deze trekvaart. In 1930 werd de toen al weer lang ver-waarloosde Grift gedempt, om een vol-waardige aansluiting op de eerste ver-keersbrug over de Waal te kunnen realiseren.

Tot slot

Met de sloop van De Kleine Boel en vervolgens De Groote Boel eindigde in 2004 de agrarische historie van een plek waar men goed geboerd had.

*Knoopje met staafoog
(foto: Rob Maels, bann)*

Oorspronkelijk zou hier volgens overle-ving zelfs een kasteel hebben gestaan.¹³ Uit geschreven bronnen en kaarten is echter alleen het bestaan van een boerenhofstede af te leiden, die in zijn beste tijd tevens een buitenplaats van adellijke lieden was.

Het opgravingsrapport vormt de eerste publicatie van de landelijke bewoning in de regio Nijmegen. Dit artikel over de muntschat gevonden bij De Kleine Boel wil een bijdrage leveren aan en tevens een aanvulling zijn op de artikelen die over De Kleine Boel en de Groote Boel zijn geschreven.

De enige momenteel nog zichtbare verwijzing naar de Groote Boel is de naam op het hekwerk dat het erf begrenst van een boerderij gelegen aan de Griftdijk, 64. Het is uit historisch besef een goede keuze dat voor de nieuwe woonbuurt in het kader van het inrichtingsproject Waalsprong in Nijmegen-Noord gekozen is voor de naam Grote Boel. Het gebied valt gro-tendeels samen met het grote landgoed Den Boel zoals dat in de achttiende en negentiende eeuw bestond.

*Leut, Griftdijk Zuid,
datering 1900-1920
(foto: J.B.L.
Wildenbeest)¹²*

NUMISNR	stad/staat	autoriteit	muntsoort	jaartal	muntplaats	catalogus
Nederlanden						
1	1035609	Kampen	Stad Kampen	rozenobel	z.j. (ca. 1583-1594)	Kampen Delmonte 1107
2	1035610	Doornik	Albert & Isabella (1598-1621)	dubbele alberttijn	1602	Doornik van Gelder/Hoc 284-7b
Spanje						
3	1035611	Spanje	Philips II-IV (1555-1598/1621-1665)	twee escudos	z.j. (ca. 1592-1629)	-
4	1035603	Spanje	Philips III-IV (1598-1621-1665)	twee escudos	z.j. (ca. 1610-1652)	-
5	1035604	Spanje	Philips II/III (1555-1598-1621)	acht realen	z.j. (ca. 1597-1605)	Cayón 3840/4601
6	1035602	Spanje	Philips II (1555-1598)	acht realen	z.j. (ca. 1568-1572)	Mexico-Stad Cayón 3716
7	1035606	Spanje	Philips II-IV (1555-1598/1621-1665)	vier realen	z.j. (ca. 1570-1665)	-
8	1035607	Spanje	Philips II-IV (1555-1598/1621-1665)	vier realen	z.j. (ca. 1588-1665)	-
9	1035605	Spanje	Philips II (1555-1598)	vier realen	z.j. (ca. 1570-1580)	Mexico-Stad Cayón 3568a
10	1035608	Spanje	Philips II (1555-1598)	vier realen	z.j. (ca. 1587)	Valldolid Cayón 3624
11	1035612	Spanje	Philips II-IV (1555-1598/1621-1665)	twee realen	z.j. (ca. 1588-1659)	-

*Samenstelling van de
muntchat (foto's: Rob
Mols, RCMN)*

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Dankwoord

Dank gaat uit naar Willem van de Pol (Historische Kring Bemmel), Peter van den Broeke (Bureau Archeologie en Monumenten gemeente Nijmegen) en Jan Pelsdonk (conservator Numismatisch Kabinet van Teylers Museum, Haarlem).

Paul Oostervink (1949) is lid van de Numismatische Kring Oost-Nederland en de Historische Kring Bemmel.

NOTEN

1. N.N., 1999.
2. DEN BRAVEN & VAN DEN BROEKE, 2013: 42-55.
3. SOMMERS, 1996: 21-34.
4. SOMMERS, 2000: 40-46.
5. SOMMERS, 2000: 52-61.
6. DEN BRAVEN & VAN DEN BROEKE, 2012; STUART, 2011: 58.
7. DEN BRAVEN & VAN DEN BROEKE, 2013: 42-55.
8. N.N., 1729: 2.
9. Gelders Archief, Notariële Archieven 1811-1925, C.E. Stolk: Inzet of voorlopige toewijzing van het buitenverblijf (20 juli 1840).
10. Gelders Archief, Notariële Archieven 1811-1925, C.E. Stolk: Verkoop van het buitenverblijf Den Boel (21 augustus 1840).
11. VAN GELDER & BOERSMA, 1967: 7.
12. Regionaal Archief Nijmegen, Fotocollectie F73376.
13. VAN DER AA, 1846: 193.

LITERATUUR

- AA, VAN DER *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden* (1846) 193.
- BRAVEN, J.A. DEN & P.W. VAN DEN BROEKE *Een hofstede op De Boel in Nijmegen-Noord* (Nijmegen 2012).
- BRAVEN, A. DEN & P. VAN DEN BROEKE De geschiedenis van De Boel in Nijmegen-Ressen archeologisch ontrafeld *Kringblad Historische Kring Bemmel* 23 nr 2 (mei 2013) 42-55.
- CAYON, J. & C. CASTÁN *Las monedas españolas desde los reyes visigodos año 406 a Juan Carlos I* (Madrid 1983).
- DELMONTE, A. *De gouden Benelux* (Amsterdam 1964).
- GELDER, H.E. VAN & M. HOC *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols 1434-1713* (Amsterdam 1960).
- GELDER, H.E. VAN & J.S. BOERSMA *MUNTEN in muntvondsten* (Bussum 1967).
- N.N. *Gravenhaegse courant* (24 juni 1729) 2.
- N.N. Uitspraak De Boel: ontruiming na 5 dagen!!! *De Gelderlander* (2 december 1999).
- SOMMERS, G. Een mooie Boel *Kringblad Historische Kring Bemmel* 6 nr 1 (januari 1996) 21-34.
- SOMMERS, G. De Kleine Boel *Kringblad Historische Kring Bemmel* 10 nr 1 (januari 2000) 40-46.
- SOMMERS, G. De Kleine Boel, Deel 2: Van "Den Boel" tot "De Kleine Boel" (1800-2000) *Kringblad Historische Kring Bemmel* 10 nr 2 (mei 2000) 52-61.
- STUART, A. De lange voorgeschiedenis van De Boel in Ressen *Kringblad Historische Kring Bemmel* 21 nr 1 (januari 2011) 58.